

ПРИКАЗИ И БИЉЕШКЕ

ЂОКО Д. ПЕЈОВИЋ: ЦРНА ГОРА У ДОБА ПЕТРА I И ПЕТРА II
НАРОДНА КЊИГА, БЕОГРАД 1981, стр. 495.

Ово дјело је планирано за IV књигу вишетомне историје Црне Горе, али, као што је то познато, рад на овој публикацији је обустављен.

Књига има два дијела, Први: Стварање црногорске државе, и други: Спољни односи црногорско-брдске државе. Затим долазе Закључак, Резиме и регистри.

У овој дјелу обрађени су оснивање црногорске државе и услови у којима се она развијала од краја XVIII до средине XIX вијека, у периоду владика Петра I и Петра II — те двије крупне личности црногорске историје. Из тога периода црногорске историје објављено је више књига, много чланака, прилога и извора, али је ово Пејовићево дјело најпотпуније и најсвеобухватније. Заправо, ово је најкомплетнија историја поменутог периода. Написана је на основу објављених извора и поузданије литературе.

Аутор је себи поставио ни мало лак задатак: синтетичном методом изложити свеукупне околности, услове и одлике живота друштва у Црној Гори и Брдима, као и све његове природно-географске, историјске, унутрашње, спољнополитичке и културне чиниоце који су Црногорце и Брђане опредељивали на перманентну националноослободилачку

ку борбу против Турске и утицали на процес њиховог уједињавања, стварања и развоја црногорске државе. У томе је, по нашем мишљењу, аутор успио.

Пејовић у овој књизи свуда употребљава термин *црногорско-брдска држава*, који одражава пуну историјску стварност.

Књига је резултат успјелог покушаја да се изложи стварна историја Црне Горе и Брда у једном значајном периоду развоја у којем се израђивало њихово јединство, које је, што показује и ова књига, остварено кроз веома буран и тежак процес.

Прво су обрађене основне карактеристике племена, те специфичне институције црногорског друштва. Заправо, обрађено је значење које је племе имало у историји Црне Горе крајем XVIII и у првој половини XIX вијека. Прво се говори о племену као територијално-друштвено уобличеној заједници братства прије и у почетку увођења органа државне власти, а потом о племену као превасходно управно-територијалној јединици у саставу управне организације Црне Горе.

Указано је и на географске одлике Црне Горе и Брда и на њихов стратешки положај, а тиме и значај.

Текст пружа довољно материјала за ауторове закључке о спе-

цифичности настанка и развоја црногорске државе, кроз перманентну националноослободилачку борбу против Турског царства, која је истовремено била и антифеудална борба, а с друге стране и путем сламања племенског сепаратизма и изолационизма.

Исцрпно је и прегледно обрађен рад Петра I на увођењу органа власти почев од 1796. па све до његове смрти. Исто тако, ако не и још исцрпније, обрађен је рад Петра II Његоша на учвршћивању органа државне власти у периоду 1830 — 1851. Аутор с правом констатује да увођење органа државне власти, а затим и њихово учвршћивање, у пуној мјери одражава политичко и друштвено-економско стање Црне Горе и Брда онога времена. Посебно је указано на историјски значај укидања гувернадурства.

Аутор је обрадио институцију цркве и њен значај у историји оног времена. Према његовој констатацији, црква (Цетињска митрополија) као идеолошки и политички чинилац одиграла је крупну историјску улогу у животу Црне Горе и Брда. О томе он каже: „Занемаривање тога фактора друштвене историје значило би искључивање једне специфичности у развоју црногорско-брдске државе“. Црква је била значајан чинилац одбране од Турака. А друштвено-економски положај Црне Горе и Брда омогућавао је цркви да своје сопствене интересе изједначава с интересима борбе против Турака, „као једног од основних чинилаца живота и перспективе Црногораца и Брђана, чија је земља објективно прелазила у нову фазу историје, како у односу на унутрашње промјене тако и у погледу њеног положаја на Балкану“.

Даље се констатује да је последице укидања Пећке патријаршије 1766. Цетињска митрополија која је до тада била њена епархија, постала фактички самостална и да је њену аутокефалност прећутно признала и цариградска Васељенска патријаршија, којој је тада Српска црква била потчиње-

на. Пејовић каже: „Тиме је њен положај, као носиоца традиције српске средњовјековне државе, идеје државности Немањића и потом Црнојевића на територији Црне Горе, Брда и Приморја, увелико ојачан. Пуним учешћем у вођењу ослободилачке борбе против турског поробљивача на ширем плану, Цетињска митрополија је остваривала улогу политички врло значајног чиниоца на Балкану“.

Као трећу компоненту у стварању црногорске државе Пејовић третира процес уједињења Црне Горе и Брда. Процес је обрађен кроз заједничку борбу Црногораца, Брђана и једног дијела Херцеговаца против Турака. Оријентација црногорских, брдских и херцеговачких племена у основи је полазила од осјећања заједничких интереса у области политичког, економског и културног живота свих њих. Истакнут је и значај њиховог геостратегијског положаја, који им је у значајној мјери обезбјеђивао успјешну одбрану од заједничког непријатеља. Процес уједињавања Црне Горе и Брда није био ни лак нити једнообразан.

На око 80 страна књиге обрађени су услови и карактеристике економског развоја и развоја просвјете и културе као компоненти стварања црногорске државе. Ова два текста имају 38 међунасловља, што говори о комплексности проблема.

У другом дијелу књиге на преко 170 страна обрађени су спољни односи црногорско-брдске државе. Обрађени су односи са Млетачком републиком, Турском, Русијом, сукобљавања са Наполеоновом Француском у Боки Которској, односи са Србијом, везе са ослободилачким покретима на Балкану и Грчкој и Сјеверној Албанији, одржавање културних и других веза с истакнутим личностима Хрватске, Словеније и Пољске. У обради спољнополитичких односа акценат је на питању колико су, у каквом виду и на који начин ти спољни чиниоци дејствовали на изградњу црногор-

ске државности и учвршћивање државних органа власти. Политика појединих држава према Црној Гори зависила је од њихових интереса не само на подручју Црне Горе него и шире на Балкану, а то је у овој књизи одлично обрађено.

Из текста НА ФРОНТОВИМА ПРОТИВ ТУРСКЕ јасно се види да су односи Црне Горе и Брда били саставни дио њиховог живота и њихове заједничке борбе против истог непријатеља. Нити је Црна Гора могла постати држава без Брда нити су Брда могла стећи своју независност без Црне Горе. Црна Гора и Брда непрестано су се морали борити против подмићивања појединих племена, појединаца и група од стране Турака.

Треба истаћи да су већ почетком XIX вијека околне паше признавале Црну Гору као „другу страну“, „туђу земљу“, што показује и уговор закључен у Купићу 1808, као и уговор закључен у Дубровнику 24. септембра 1842. „између независне области Црне Горе и пашалука херцеговачког“. Указано је и на настојања Петра I и Петра II да се ради сређивања прилика у земљи избјегну sukоби с Турцима.

Обрађени су и сви битни елементи односа Аустрије према Црној Гори и Брдима.

Позната је чињеница да су односи Русије и Црне Горе крупно питање црногорске историје. Поједине фазе тих односа још нијесу добро проучене. Аутор је добро обрадио заинтересованост Русије за Црну Гору и Брда од осамдесетих година XVIII вијека до смрти Петра II. Добро су уочени најбитнији momenti и истакнут значај руског фактора у ослободилачкој борби Црне Горе и Брда, као и у изградњи и у учвршћивању органа државне власти у Црној Гори. Не само дипломатска подршка него и материјална помоћ Русије у изградњи државне власти од огромног су значаја за Црну Гору.

Добро су обрађени и односи Црне Горе са Србијом, који почињу од избијања првог српског устанка 1804, тј. од српске револуције. На једноме мјесту Пејовић каже: „Перспективе борбе поробљених југословенских народа, најприје српског, покренуте првим устанком (1804), поступно су отворале видике њиховог живота у будућности, сарадње и тјешњих међусобних односа. Ове чињенице су за читаво вријеме била довољно свјесна оба црногорска владара. Усмјеравање њихове пажње ка ослободилачкој борби српског народа на ширем простору, потврђивано у разним околностима, добијало је све више у свом политичком и историјском значају, и поред тога што се између Црне Горе и Србије налазила турска територија“. У вези са овим може се поставити питање — да ли су то више били спољни односи између два народа и двије државе, или однос унутар једног истог народа, силом историјске стварности подијељеног у двије државе. На основу чињеница изложених у тексту, ауторових објашњења и закључака, ми смо стекли утисак да се више ради о унутрашњим односима једног истог народа.

Посебно скрећемо пажњу на посљедњих 27 страна текста, које имају општи наслов УМЈЕСТО ЗАКЉУЧАКА. Текст је вишестрано успјели и научно фундирани есеј о врло крупним питањима из историје Црне Горе и Брда у доба Петра I и Петра II.

Дајући ову уопштену информацију, са дубоким увјерењем кажемо: по методу обраде, композицији, коришћењу литературе и извора, по презентираним чињеницама, објашњењима, одговорима на поједина питања и извођењу закључака, историја Црне Горе у доба Петра I и Петра II добила је књигом др Ђока Пејовића велико научно остварење. То је капитално дјело црногорске историографије.

Др Новица Ракочевић